

Sygn. akt III AUa 490/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 grudnia 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący	sędzia Elżbieta Czaja (spr.)
Sędziowie:	sędzia Elżbieta Gawda sędzia Krzysztof Szewczak
Protokolant: sekretarz sądowy Krzysztof Wiater	

po rozpoznaniu w dniu 19 grudnia 2019 r. w Lublinie

sprawy K. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.

o rekompensatę

na skutek apelacji K. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Radomiu

z dnia 25 kwietnia 2019 r. sygn. akt VI U 1076/18

oddala apelację.

Elżbieta Gawda Elżbieta Czaja Krzysztof Szewczak

Sygn. akt III AUa 490/19

UZASADNIENIE

K. K. odwołała się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z 26 września 2018 roku, odmawiającej przyznania jej prawa do rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach. W uzasadnieniu wskazała, że nie zgadza się z decyzją organu rentowego, gdyż nie spełniała warunków do przyznania jej prawa do emerytury nauczycielskiej, bowiem składając wniosek nie rozwiązała stosunku pracy.

W odpowiedzi na odwołanie Zakład Ubezpieczeń Społecznych w R. wniósł o jego oddalenie. W uzasadnieniu wskazał, skarżąca nie nabyła prawa do emerytury nauczycielskiej, a do emerytury z art. 46 w zw. z art. 32 ustawy emerytalnej. Podniesiono również, że zgodnie z art. 21 ust. 2 ustawy pomostowej rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła

prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w związku z czym zaskarżona decyzja jest prawidłowa.

Wyrokiem z 25 kwietnia 2019 roku Sąd Okręgowy w Radomiu oddalił odwołanie.

Podstawą wyroku były następujące ustalenia: K. K., urodzona (...), w dniu 27 października 2008 roku złożyła w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddziale w R. wniosek o przyznanie jej prawa do emerytury w obniżonym wieku. Decyzją z 12 listopada 2008 roku, organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do dochodzonego świadczenia od 1 października 2008 roku, tj. od miesiąca zgłoszenia wniosku, ustalając jej wysokość na kwotę 1.868,49 zł brutto miesięcznie, jednocześnie zawieszając wypłatę świadczenia, z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia. Następnie w dniu 30 sierpnia 2018 roku K. K. złożyła w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddziale w R. wniosek o emeryturę wraz z rekompensatą.

Decyzją z 26 września 2018 roku, organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury od 1 sierpnia 2018 roku, tj. od miesiąca zgłoszenia wniosku, ustalając jej wysokość na kwotę 4.653,15 zł brutto miesięcznie, przy czym jednocześnie odmówiono jej prawa do rekompensaty, bowiem decyzją z 12 listopada 2008 roku ustalono skarżącą prawo do emerytury w obniżonym wieku.

Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie jest niezasadne.

Zgodnie z art. 21 ust. 1 w zw. z art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o emeryturach pomostowych (Dz.U.2018.1924) rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej.

Przesłankami uprawniającymi do rekompensaty są:

1. utrata przez ubezpieczonego możliwości przejścia na emeryturę we wcześniejszym wieku emerytalnym w związku z wygaśnięciem po dniu 31 grudnia 2008 roku
- w stosunku do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 roku, a przed dniem 1 stycznia 1969 roku - podstawy prawnej przewidującej takie uprawnienie;
2. niespełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających go do emerytury pomostowej na zasadach wynikających z przepisów o emeryturach pomostowych;
3. legitymowanie się przez ubezpieczonego co najmniej 15 letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z FUS;
4. nieuzyskanie przez ubezpieczonego prawa do emerytury według zasad przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS;

W niniejszej sprawie bezspornym jest, że K. K. osiągnęła wiek emerytalny (decyzją z dnia 26 września 2018 roku organ ubezpieczeniowy przyznał wnioskodawczyni z tego tytułu emeryturę). Bezspornym było również, że skarżąca udowodniła wszystkie spośród czterech przesłanek nabycia prawa do rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych (decyzją z 12 listopada 2008 roku organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury w obniżonym wieku). Spór pomiędzy stronami dotyczył zatem okoliczności, czy K. K., pomimo przyznanego prawa do świadczenia w obniżonym wieku, była uprawniona do rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach, w sytuacji, kiedy nie pobrała emerytury wcześniejszej w wyniku jej zawieszenia.

Z przytoczonej definicji rekompensaty jednoznacznie wynika, że ratio legis wprowadzenia tego rozwiązania było dążenie do wyrównania szkody poniesionej przez osoby legitymujące się piętnastoletnim stażem pracy w warunkach szczególnych, a niespełniające innych warunków do przyznania im emerytury z tytułu takiego zatrudnienia, czyli zarówno emerytury w trybie art. 184 ustawy emerytalnej, jak i emerytury pomostowej. Rekompensata, jest kierowana do tych ubezpieczonych, którzy wskutek wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych - zawężającej krąg uprawnionych do tego świadczenia w stosunku do zakresu podmiotowego poprzedniej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze - i następnie braku możliwości skutecznego ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym, przy wykazaniu spełnienia warunku wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze zawartej w art. 32 i 46 ustawy emerytalnej - wobec wygaszania powyższego świadczenia - utracili możliwość ubiegania się o emeryturę z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, jak i dodatkowo nie nabędą uprawnień do emerytury pomostowej. Sąd zauważył, że ustawodawca, ustanawiając prawo do rekompensaty, wprost wprowadził wynikającą z art. 21 ust. 2 ustawy przesłankę negatywną, jaką jest nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W tym kontekście sąd stwierdził, że o nabyciu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego stanowi art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej, przewidujący powstanie prawa do świadczeń z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Nabycie prawa do świadczeń, w tym do emerytury, należy zaś wiązać ze spełnieniem ustawowych warunków nabycia tego prawa i równocześnie nie można nabycia prawa utożsamiać z przyznaniem i wypłatą świadczenia, którą to kwestię reguluje art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, nakazujący wypłacanie świadczenia od dnia powstania prawa, nie wcześniej jednak, niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

Przyjmując nawet jako zasadne, że ubezpieczona wykazała fakt niepobrania żadnej z kwot przyznanego jej świadczenia, to biorąc pod uwagę bezsporny fakt wykonywania przez ubezpieczoną pracy w warunkach szczególnych przez okres ponad 15 lat w całości mieszczący się przed dniem 31 grudnia 2008 roku oraz dodatkowo na dzień 31 grudnia 2008 roku posiadanie przez ubezpieczoną okresu składkowego i nieskładkowego w wymiarze ponad 20 lat - co wynikało chociażby z akt emerytalnych i decyzji o przyznaniu emerytury z 2008 roku - należałoby wskazać, iż tym samym ubezpieczona (w wieku przekraczającym 55 rok życia) w 2007 roku mogłaby skutecznie ubiegać się o emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych, przy odpowiednim zastosowaniu art. 46 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej. Tego typu konstatacja jednoznacznie wskazuje, że w stosunku do wnioskodawczyni nie można stwierdzić, że utraciła możliwość nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Jeśli bowiem wykazała posiadanie 15 lat pracy w warunkach szczególnych w sytuacji spełnienia pozostałych warunków wyżej opisanego świadczenia emerytalnego, to nawet hipotetyczny brak dotychczasowej realizacji tego prawa (czyli zawieszenie wypłaty emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach) jest dla warunku negatywnego rekompensaty bez znaczenia. Ubezpieczona nie poniosła bowiem szkody przez działania ustawodawcy zmieniającego system emerytalny i stąd brak podstaw do przyznania jej rekompensaty.

Sąd przywołał motywy zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 roku (III UK 88/17). Sąd Najwyższy stwierdził, iż gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie wyżej określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia art. 2 pkt 5 dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych (celowościowych). Celem tego przepisu - jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi on dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy on natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia. Sąd Najwyższy podkreślił, że zarówno art. 2 pkt 5, jak i art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych

posługują się tym samym pojęciem nabycia prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej, przy czym pierwszy z nich mówi o utracie możliwości nabycia tego prawa jako jednym z (pozytywnych) elementów definicji rekompensaty, natomiast drugi z tych przepisów uznaje nabycie prawa do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emerytalnej za negatywną przesłankę prawa do rekompensaty. Kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem - według Sądu Najwyższego - prawidłowa wykładnia pojęcia "nabycie prawa do emerytury. Tak w doktrynie jak i w judykaturze wyodrębnia się zaś nabycie prawa *in abstracto* (w wyniku kształtującego działania norm prawnych na sferę prawną ich adresatów, którego istota wyraża się w tym, że spełnienie warunków określonych hipotezą normy prawnej w sposób konkretny, sprawdzalny i pozytywny sprawia, iż dyspozycja normy znajduje zastosowanie jako czynnik automatycznie kształtujący sferę prawną określonych podmiotów) oraz nabycie prawa *in concreto* (na podstawie decyzji administracyjnych dotyczących osób indywidualnie chronionych). W ubezpieczeniach społecznych regułą jest przy tym kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa.). Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje, nawet gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie. Nabycie prawa *in abstracto* nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności,

tj. złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 grudnia 2000 roku (III ZP 2/00), wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego *ex lege* prawa. Moment złożenia wniosku ma natomiast znaczenie dla określenia początkowej daty uruchomienia wypłaty emerytury lub renty. Zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Ukształtowana tym przepisem relacja między nabyciem prawa do świadczenia a jego realizacją wyklucza możliwość wstecznego wypłacania emerytury lub renty, tj. za okres po nabyciu prawa do świadczenia a przed złożeniem wniosku o jego realizację, co ma zapobiegać zjawisku kapitalizacji świadczeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2011 roku, I UK 86/11). Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy, z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny. Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia. Zatem istnienia prawa do świadczeń, wiążącego się ze spełnieniem warunków nabycia tego prawa nie można utożsamiać z przyznaniem świadczenia. Podsumowując ten wątek rozważań, Sąd Najwyższy podniósł, iż rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która *ex lege* nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Odnosząc ten pogląd do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, Sąd Okręgowy uznał, że skoro skarżąca faktycznie legitymowała się wynoszącym 15 lat okresem zatrudnienia w szczególnym charakterze w całości przypadającym w czasie przed dniem 31 grudnia 2008 roku i w okresie tym miała także ponad dwudziestoletni łączny okres składkowy i nieskładkowy, to po osiągnięciu 55 lat życia, co nastąpiło w dniu (...), nabyła ona prawo do emerytury na podstawie art. 46 w zw. z art. 32 ustawy emerytalnej. To powodowało zaś, że spełniła negatywną przesłankę prawa do rekompensaty, przewidzianą

w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych. Ewentualne nieuznanie natomiast bezspornego w sprawie okresu jej zatrudnienia za pracę w szczególnym charakterze powodowałoby, z kolei, niespełnienie przez nią przesłanki pozytywnej określonej w art. 21 ust. 1 ustawy.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania Sąd w oparciu o art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. i powołane przepisy oddalił odwołanie skarżącej o czym orzekł jak w wyroku.

Od tego wyroku apelację złożył w imieniu wnioskodawczyni jej pełnomocnik. Wyrokowi zarzucał:

- obrazę prawa procesowego - art. 233 k.p.c. - przez pominięcie faktu, że wolą ubezpieczonej było otrzymanie wcześniejszej emerytury z art. 88 Karty Nauczyciela, jednak nie spełniała ona warunku w postaci rozwiązania stosunku pracy na swój wniosek tak więc nie powinna jej się należeć wcześniejsza emerytura, oraz przez pominięcie faktu, że pomimo przyznania decyzją z dnia 12 listopada 2008 roku prawa do wcześniejszej emerytury wnioskodawczyni nie skorzystała z tego prawa albowiem pozostawała w zatrudnieniu i świadczenie to zostało zawieszone,

- naruszenie prawa materialnego - art. 21 ust 1 ustawy o emeryturach pomostowych poprzez niewłaściwe zastosowanie prowadzące do uznania, że wnioskodawcy nie przysługuje rekompensata o której mowa w art. 2 pkt 5 ustawy,

- naruszenie prawa materialnego - art. 21 ust 2 ustawy o emeryturach pomostowych poprzez niewłaściwe zastosowanie prowadzące do uznania, że w stosunku do wnioskodawcy zachodzi negatywna przesłanka nabycia prawa do rekompensaty o której mowa w art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych.

Wskazując na powyższe wnosił o zmianę wyroku i przyznanie ubezpieczonej prawa do rekompensaty i zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Stan faktyczny w sprawie nie jest sporny.

Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U. 2017.664 j.t.), rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma on okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Jak wynika z definicji ustawowej zawartej w art. 2 ust. 5 ustawy - przewidziana w niej rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej. Równocześnie, stosownie do art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych, rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy emerytalnej.

Podnoszona w apelacji okoliczność, że wnioskodawczyni pomimo przyznania jej emerytury nie pobrała żadnej z kwot przyznanego jej świadczenia, pozostaje bez wpływu na treść rozstrzygnięcia. Biorąc pod uwagę fakt wykonywania przez ubezpieczoną pracy w szczególnym charakterze przez okres ponad 15 lat w mieszczący się przed dniem 1 stycznia 1999 r. oraz dodatkowo na dzień 1 stycznia 1999 r. posiadanie przez ubezpieczoną okresu składkowego i nieskładkowego w wymiarze ponad 20 lat - co wynika z akt emerytalnych i decyzji o ustaleniu kapitału początkowego – należy wskazać, że tym samym ubezpieczona spełniła wszystkie przesłanki emerytury z tytułu pracy w szczególnym charakterze, przy odpowiednim zastosowaniu art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej. Wnioskodawczyni nie utraciła więc możliwości nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnym charakterze. Jeśli bowiem posiadała 15 lat pracy w szczególnym charakterze do dnia 1 stycznia 1999 r. w sytuacji spełnienia pozostałych warunków wyżej opisanego świadczenia emerytalnego, to nawet brak dotychczasowej realizacji tego prawa jak też przyznanie prawa do emerytury nauczycielskiej pomimo nie rozwiązania stosunku pracy i nie pobieranie tego świadczenia jest dla warunku negatywnego rekompensaty bez znaczenia. Ubezpieczona nie poniosła bowiem szkody przez działania ustawodawcy zmieniającego system emerytalny i stąd brak podstaw do przyznania jej rekompensaty.

Z tych względów i na mocy art. 385 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł, jak w sentencji.